

Грушко М.В.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин*

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ПОГЛЯДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Міжнародно-правові погляди та ідеї щодо інституту воєнного полону відбуваються переважно в зародковому стані в рамках філософії, міфології, ідеології міжнародних відносин. В Греції ідеї гуманізму втілила в себе школа стоїцизму, заснована філософом Зеноном біля 310 р. до н. е. одним з постулатів цього філософського вчення було положення про те, що відношення до інших прирівнювалось до відношення до самого себе. Основою подібних поглядів була ідея любові до самого себе. Полібій писав, що метою війни є не кара неправого, а поновлення права, переможець повинен проявити помірність по відношенню до переможеного та утриматись від всякої жорстокості (Guillermund J. Les fondements historiques de la demarche humanitaire // R. I. C. R. – 1994. – р. 222). В міжнародно-правовій доктрині Стародавнього Риму, у творах Помпонія, Гая, Ульпіана, Марціана та ін. починають розрізняти поняття ворога, цивільного населення і комбатантів – особа, захоплена бандитами (на них поширюються закони та звичаї війни) не є їхнім рабом. Щодо цього цікавою є думка Павла: «особа, захоплена піратами чи бандитами, залишається вільною». Марціан вказував, «за jus gentium люди стають рабами після їх захоплення ворогами», а щодо майнових відносин під час війни Гай зазначав, що «майно, захоплене у ворога, розглядається як майно, що належить тому, хто його захопив, згідно з правом народів» (Буткевич О. В. Теоретичні аспекти походження і становлення міжнародного права. 2003, с. 397).

Згодом погляди на воєнний полон нашли відображення в розробці доктрини так званої «справедливої» («законної») війни, або jus ad bellum). Іспанський фахівець з канонічного права Ф. Вітторіо у своїй праці «Relectiones Theologicae» (1557 р.) засуджував вбивство безневинних та полонених критикував концепцію «справедливої війни» й сформулював принцип, який й сьогодні продовжує залишатись основним для всього гуманітарного права – каральні акції (репресалії) щодо полонених, цивільного населення заборонені, вони допустимі лише при наявності дійсної військової необхідності (Raymond M. Les actes des colloques sur Las Saccas // Журнал общества американистов. – 1978. – Том 65 – № 65. – с. 260-263). Ще Маврикій, говорячи про гуманність слов'ян, вказував, що «тих, які перебувають у них в полоні вони не тримають в рабстві, як інші народи, протягом необмеженого часу, проте, обмежуючи термін рабства визначеним часом, пропонують їм на вибір; чи бажають вони за викуп повернутись назад або залишитись там, де вони знаходяться, на положенні вільних, дружніх відносин» (Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. 2011, с. 45).

Велика заслуга в формуванні не лише права війни, але й науки міжнародного права в цілому належить голландському юристу Г. Гроцію. В своєму трактаті «Про право війни та миру» (1625 р.) він систематизував міжнародно-правову практику та погляди таких відомих юристів, як Ф. Вітторіо, А. Джентілі, Ж. Боден та ін., сприяючи розвитку гуманітарних норм про військовополонених та поранених, покарань за злочини на війні, які базувалися на філософських та ідеологічних засадах. Можна стверджувати, що саме Г. Гроцій вперше робить спробу сформулювати принципи міжнародного права щодо військовополонених, зокрема належного поводження з полоненими – закликав до гуманності в актах війни (Гроцій Г. О праве войны и мира: Репринт с изд. 1956 г., 1994. 868 с.), вказуючи, що заручників та полонених віддавати смерті треба лише тоді, коли вони вчинили злочини; наголошував, що вороже майно не повинне знищуватися, якщо того не вимагає дійсно військова необхідність. та порядку ведення воєнних дій. Праці вченого стали основою, яка в значній мірі визначила зміст звичаїв війни в XV – XVIII ст. ст.

Подібні процеси гуманізації збройної боротьби відбувалися й в державах Азії. В творах Конфуція проявлялися елементи захисту особи, гуманізації конфліктів. Вважалося, що «смерть людини, яка вже скорилася принесе нещастя». Мислитель та військовий теоретик IV ст. до н. е. Сунь-Цзи стверджував, що «під час війни краща політика – захопити державу, не завдаючи їй збитку: оволодіти ворожою зброєю краще, ніж ... знищити (Давид Э. Принципы права вооруженных конфликтов. 2011, с. 42). В 1339 р. японський імператор Годайго визначив, що військовополонених молодших звань по можливості потрібно звільняти як можна скоріше, а воєначальників затримувати до тих пір, поки щодо їх долі них не буде прийняте якесь рішення (Адаши С. Азиатская концепция. 1993, с. 34).

В період XVII – XVIII ст. отримали розвиток укладання угод між державами, які воювали (система картелів), в основі яких лягли думки французьких філософів Ш. Монтеск'є та Ж. Ж. Руссо. У 1749 р. Ш. Монтеск'є писав про те, що «коли завоювання закінчено, переможець не повинен більше вбивати, оскільки йому не треба здійснювати своє природне право на захист і самозбереження». У 1758 р. цю думку розвив швейцарський юрист Е. де Ваттель – з того моменту, як ворог склав зброю й здався, у його супротивника немає більше ніякого права на його життя, якщо тільки він не вчинив злочини, які заслуговують страти. Мислитель піднімав питання про недоторканість некомбатантів та полонених, рекомендуючи не піддавати репресаліям беззбройних полонених. Ж. Ж. Руссо (прихильник об'єктивістської концепції війни та продовжувачем ідей Г. Гроція), ще в 1762 р. у своєму «Громадському договорі» проголошував ідею захисту жертв війни та писав: «Війна – це стосунки не між людьми, а між державами», з солдатами потрібно воювати лише до тих пір, поки вони самі воюють, а як тільки вони склали зброю, «вони знов стають просто людьми», а значить, їх слід захищати.

Широко відомі в другій половині XIX ст. юристи Ф. Лібер, І. Блюнчлі, Д. Філд, Г. Муанье, які виступили ініціаторами створення в 1873 р. Інституту міжнародного права, мету якого вони бачили в залученні провідних фахівців в області права для вирішення питань розвитку міжнародного, у тому числі гуманітарного, права. Варто відзначити загальновизнаний вплив російських правників на кодифікацію і прогресивний розвиток законів і звичаїв війни XIX ст., зокрема Ф. Ф. Мартенса, чийм «застереженням» надався захист будь-якій особі, який виходив з принципів гуманності та вимог суспільної свідомості. Таким чином, дослідження формування та становлення міжнародно-правових поглядів дозволяє прослідкувати процес усвідомлення світовим товариством необхідність надання захисту такій особливій категорії осіб як військовополонені та дослідити процес походження і формування конкретних міжнародно-правових норм інституту воєнного полону у цілому.

Хендель Н. В.

*Международный гуманитарный университет,
ассистент кафедры общегуманитарных дисциплин*

СТАНОВЛЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНО- ПРАВОВОГО СОТРУДНИЧЕСТВА ГОСУДАРСТВ В СФЕРЕ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ

Первоначально, возникновение межгосударственного сотрудничества в области здравоохранения обусловлено необходимостью международного согласования мер по санитарной охране национальных территорий в связи с периодически возникающими эпидемиями и пандемиями. Наиболее отчетливо это форма сотрудничества проявилось в период средневековья, когда начали применяться такие меры против эпидемий в Европе, как карантин, лазареты, заставы и т. д. Это было вызвано, прежде всего, с развитием торговых отношений, торгового мореплавания. В зоне риска оказывались морские торговые города Средиземноморья.

С XV в., после того как Венеция устроила первый морской карантин в 1403 г., европейские государства в случае опасности стали использовать этот механизм санитарной защиты территорий, и к сухопутным границам. Однако, невысокая эффективность такого рода санитарных и противоэпидемических мероприятий, проводимых на национальном уровне, заставляла искать решение проблемы на межгосударственной основе.

В этих целях начали создавать международные санитарные советы: в Танжере (1792–1914 гг.), Константинополе (1839–1914 гг.), Тегеране (1867–1914 гг.), Александрии (1843–1938 гг.).

Советы издавали правила, регулирующие вопросы карантина, наблюдали за выполнением этих правил, осуществляли санитарный контроль над судами и пассажирами, направляющимися в Европу. Особой